

враховують ситуацію спілкування, звертаючись до дорослого на «ти»; 4) мають визначене нешироке коло співрозмовників.

Зазначені труднощі мовленнєвого та немовленнєвого спілкування негативно впливають на встановлення та підтримку контактів з однолітками в різних ситуаціях спілкування. Низький рівень здібності адекватно цілям навчання і виховання організувати мовленнєву та немовленнєву взаємодію ускладнює процес навчальної (корекційної) комунікації, оскільки саме він являється одним із умов успішності навчання в цілому. Тому важливо сформуванню та здібності до спілкування у дитини з метою формування і розвитку в неї змістової системи та зв'язку особистості зі світом.

Література:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови / [За ред. А. М. Богуш]. – К.: Вища шк., 2007. – 542 с: іл.
2. Дудьев В. П. Системный подход в развитии коммуникативного потенциала дошкольников с общим недоразвитием речи / В. П. Дудьев // Логопедия. – 2006. – №2. – С.22–27.
3. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения / М. И. Лисина // Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М.: Педагогика, 1986. – 144 с.
4. Парамонова Л. Г. Клинико-психолого-педагогическая характеристика с речевыми нарушениями / Л. Г. Парамонова // Специальная психология. Учеб. пос. – М., 2000. – С.246–244.
5. Хрестоматія з логопедії. Навч. пос. / Шеремет М. К., Мартиненко І. В. – К.: КНТ, 2006. – 360 с.

УДК 159.923.2

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ САМООЦІНКИ ЮНАКІВ ІЗ ПЕРЕВАЖАННЯМ РІЗНИХ СТОСУНКІВ У СІМ'Ї

Пелих А. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Pelishka101@gmail.com

В умовах сучасного стану суспільства, переорієнтації політичних та соціально-економічних відносин, виникнення постійних стресових ситуацій ставляться високі вимоги до інтелектуального і емоційно-вольового потенціалу особистості, що позначаються на становленні й розвитку її самооцінки. Будучи важливою складовою поведінки особистості, самооцінка впливає на формування образу соціальної дійсності, визначає характер контактів з нею, передбачає рівень довіри

до різних джерел інформації, ставлення до них, забезпечує організацію зворотних зв'язків у всіх формах і видах взаємодії.

Різні аспекти вивчення самооцінки в юнацькому віці представлені у працях У. Джеймса, З. Фрейда, А. Адлера, Е. Берна, А. Маслоу, К. Роджерса, а також російських і українських вчених – Л. І. Божович, Л. С. Виготського, І. С. Кона, О. М. Леонтьєва, С. Д. Максименка, С. Л. Рубінштейна.

Формування самооцінки в юнацькому віці, загалом, обумовлене широким комплексом чинників, пов'язаних із специфікою взаємодії з соціальним оточенням, що опосередковується через складну когнітивно-афективну систему уявлення юнака про своє «Я», регуляції поведінки, оцінки власних психологічних характеристик [3]. Вагомий вплив на формування самооцінки в юнацькому віці мають системні характеристики сімейної комунікації. Як зазначає К. В. Седих [2], стандарти взаємодії можуть охоплювати широкий поведінковий діапазон і часові рамки. Численні дослідження показали, що стиль емоційного спілкування у сім'ї, в якій домінують негативні емоції, постійна критика, приниження, залякування партнера, недовіра до нього, веде до зниження самооцінки і самоповаги, до зростання внутрішньої напруги, тривоги, агресії і, як наслідок, до невротичних і психосоматичних розладів. Батьківські установки щодо дітей впливають на усвідомлення ними мотивів своєї поведінки і діяльності, формування цінностей і ідеалів, вироблення оцінок і самооцінок, за якими діти оцінюють себе і людей, що їх оточують (Л. Ф. Обухова [1]). Проте, аналіз психологічної літератури засвідчив відсутність належної уваги та комплексного підходу до проблеми з'ясування психологічних умов розвитку самооцінки в юнацькому віці. Зокрема, не достатньо ґрунтовно в психологічній літературі представлені погляди на вплив сімейних стосунків на формування самооцінки у юнацькому віці.

Тож, метою даного дослідження виступає опис результатів емпіричного дослідження особливостей самооцінки юнаків із переважанням різних стосунків у сім'ї.

Емпіричне дослідження здійснювалось на основі положення про те, що самооцінка у юнацькому віці, імовірно, залежить від стосунків старшокласників із батьками. Так, юнаки, стосунки з батьками яких позитивні, схильні до завищеного самооцінювання. Натомість, старшокласники, стосунки з батьками яких характеризуються директивністю, схильні до заниженого оцінювання своїх можливостей. В емпіричному дослідженні використані методики «Підлітки про батьків» (ADOR) (Е. Шафер, в модифікації З. Матейчика, П. Ржичана), «шкала самооцінки» (за С. А. Будассі) та методика дослідження самооцінки особистості (за Т. Дембо і С. Я. Рубінштейн). Дослідження проведене на вибірці, до якої увійшли 60 старшокласників (38 дівчат та

24 хлопці), які навчаються у Кременчуцькому ліцеї №25 «Гуманітарному колегіумі» Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що більшість досліджуваних мають позитивні стосунки із батьками, які характеризуються позитивною емоційною атмосферою, наявністю потреби у психологічній підтримці з боку батьків, акцентуванням на емоційних контактах та дружнім стилем спілкування. Для 45% досліджуваних притаманна директивність у стосунках із батьками, котра виражається у нав'язуванні дітям почуття провини, проявах влади та авторитету, заснованих на амбіціях та принципах.

Окрім цього, 12% досліджуваних мають стосунки із батьками, що характеризуються ознаками автономності з переважанням формального підходу до виховання і психологічним дистанціюванням між членами родини. При цьому, ворожість та непослідовність практично не властиві стосункам досліджуваних учнів із батьками. В уявленнях досліджуваних про виховні позиції батьки сприймаються як дещо більшою мірою схильні до прояву ознак директивності, а матері – до позитивного інтересу.

Для 44% досліджуваних властива низька самооцінка. Такі юнаки схильні недооцінювати власні можливості, негативно розцінюють свої навчальні уміння та можливості. При цьому, 23% таких досліджуваних характеризуються вираженою неадекватною низькою самооцінкою. Тобто, їх негативні уявлення про власну особистість мають крайній ступінь вираження та негативно впливають на перебіг стосунків з оточуючими і діяльність

Також, для 51% досліджуваних притаманна висока самооцінка. Вони позитивно та на високому рівні розцінюють свої можливості та вираженість психологічних характеристик, позитивно оцінюють власну особистість загалом. При цьому, серед юнаків із високою самооцінкою 27% характеризується неадекватним її рівнем. Такі юнаки схильні надмірно завищено оцінювати свої якості та особистісні можливості, внаслідок чого вони вразливі до ситуацій, з якими не можуть впоратися, адже їх реальні можливості не співпадають із оцінюванням самими юнаками.

Так, для 52% юнаків властива висока оцінка власних розумових здібностей. Вони вважають, що мають виражені здібності до навчання та розумової праці, відповідно до цього намагаються ставити перед собою високі цілі, орієнтовані на значний результат у діяльності. Окрім цього, більшість (54%) досліджуваних позитивно ставиться до власних якостей характеру та особистісних рис. Вони вважають, що їм властиві виражені позитивні характерологічні особливості, що дозволяють ефективно взаємодіяти з іншими людьми та реалізуватись у житті.

Також, 53% досліджуваних характеризуються високим рівнем впевненості у собі, налаштованості на доведення власної думки під час суперечок. Такі юнаки не відчувають негативних переживань від необхідності контактувати з малознайомими людьми. Вони, також схильні ставити перед собою високі результати до докладати максимуму для їх досягнення. При цьому, юнаки вважають, що оточуючі люди не визнають їх уміння та особистісні характеристики, зневажливо або не надто достойно до них ставляться.

Сформульована нами гіпотеза доведена. Самооцінка у старшому шкільному віці, дійсно, характеризується неадекватністю та залежить від стосунків юнаків із батьками. Так, юнаки, стосунки з батьками яких позитивні, схильні до завищеного самооцінювання. Натомість, юнаки, стосунки з батьками яких характеризуються директивністю, схильні до заниженого оцінювання своїх можливостей.

Так, для 74% юнаків, стосунки з батьками яких характеризуються позитивним інтересом, властива висока самооцінка. Внаслідок, позитивного та уважного ставлення з боку батьків, надання свободи у своїх діях, сприятливого психологічного клімату у сімейних стосунках, орієнтування батьків на зацікавлення життям своєї дитини при помірному контролі, у таких юнаків сформувалася висока самооцінка. Вони позитивно оцінюють свої якості та спроможні ставити перед собою високі цілі, упевнені у їх досягненні.

Натомість, для 57% юнаків, стосунки з батьками яких характеризуються директивністю, властива низька самооцінка. Жорстка регламентованість у діях, директивність, відсутність свободи для дитини, поряд із підвищеною вимогливістю з боку батьків спровокували низьку оцінку такими юнаками своїх психологічних якостей. Вони недооцінюють свої можливості, завідома ставлять перед собою легко досяжні цілі, щоб не відчувати негативних емоцій у разі неможливості їх досягнення. Такі юнаки не схильні докладати значних зусиль для досягнення поставленої мети.

Залежність самооцінки юнаків від стосунків з батьками зафіксована фактично за всіма її параметрами. Юнаки із різними сімейними стосунками різняться за самооцінкою своїх особистісних якостей, зовнішності та авторитету, рівнем впевненості у собі. Тип стосунків з батьками не впливає лише на оцінку юнаками своїх розумових здібностей, що формується, переважно під впливом оцінки вчителів та однолітків, результатів навчальної діяльності старшокласників.

Разом із тим, дана проблема остаточно не вирішена. Зокрема, перспективою подальших розвідок автора може виступати вивчення специфіки самооцінки юнаків із дисфункціональних сімей.

Література:

1. Обухова Л. Ф., Шагрева Л. А. Семья и ребенок : Психологический аспект детского развития. М. : Жизнь и мысль, 1999. 168 с.
2. Седих К. В. Психологія сім'ї. Навчальний посібник. Полтава, 2017. – 192 с.
3. Седих К. В., Лавріненко В. А. Формування метакогнітивної компетентності у практичних психологів системи освіти. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. Вип. 52. X. : ХНПУ, 2016. С.124–133.

УДК 159.923.2:331.54-047.37

ПСИХОЛОГО-БІОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ПОКЛИКАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Перетяцько Л. Г., Тесленко М. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

lara.bilin19@gmail.com, marinateslenkopnpu@gmail.com

Центральним моментом професійного самовизначення є вибір професії. Період, що відокремлює необмежені але абстрактні можливості професійної самореалізації людини від реальної, але обмеженої перспективи вибраної професійної діяльності. Тому при виборі професії важливою є узгодженість найближчої перспективи з віддаленими життєвими цілями, які можуть бути реалізовані завдяки праці у вибраній сфері професійної діяльності [1].

У культурах різних народів зустрічається термін «покликання». Його зазвичай використовують, намагаючись характеризувати знаходження особистістю свого місця у житті саме у професійній діяльності. При цьому, варто зауважити, що рідко зустрічаються люди, які вважають власну професію «справою життя». Наше дослідження має на меті аналіз психолого-біографічного аспекту проблеми професійного покликання особистості, вивчення феномену професійного покликання за допомогою розбору суб'єктивної картини життєвого шляху особистості.

Метою статті став пошук психологічних складових проблеми професійного покликання.

Професійне покликання розглядається нами в рамках загальної філософської проблеми життєвого покликання, що передбачає вірогідність інших сенсів життя. Професійне покликання є лише одним із таких сенсів, пошук якого може продовжуватись все життя і не завершитися, що може спровокувати такі наслідки, наприклад, як екзистенціальний невроз безробіття та інше.